

Afgezien van de discussie in verband met het referendum over het Europese grondwettelijk verdrag, heeft Europa in Nederland nooit tot verhitte debatten geleid. Dat is niet bijzonder. Met uitzondering van Groot-Brittannië, is Europa in andere landen ook alleen maar een strijdpunt geweest bij referendums.

Dat was het geval toen de Denen in 1992 hun oordeel konden geven over het Verdrag van Maastricht. De reden voor veel Denen om tegen dit verdrag te stemmen, was dat zij al jaren met Europa in hun maag zaten. Begin jaren zeventig hadden ze te horen gekregen dat de export van Deens varkensvlees gevaar zou lopen als Groot-Brittannië wel en Denemarken niet tot de toenmalige Europese Gemeenschappen zou toetreden. Maar al snel moesten ze vaststellen dat Europa veel meer behelst dan de levering van bacon voor het Britse ontbijt.

Ook in Frankrijk ontstond in 1992 door een referendum over het Verdrag van Maastricht een hevig debat over Europa. Daar slaagde een gelegenheidscoalitie van traditionele tegenstanders van de Europese integratie en boeren die ontevreden waren over verandering van het landbouwbeleid er bijna in het verdrag af te wijzen. In 2005 wezen de Fransen na een hevig debat net als de Nederlanders het Grondwettelijk Verdrag af. Daarbij speelde toen de onrust over de verplaatsing van industrieën naar goedkope loon landen een belangrijke rol.

De Ieren wonden zich in 2001 op over Europa. Ze wezen bij referendum het Verdrag van Nice af. Ierland is in 1973 tegelijk met Denemarken en Groot-Brittannië lid van de Europese Gemeenschappen geworden. Ook de Ieren dachten vooral aan hun economie toen zij met die stap akkoord gingen. Bij het Verdrag van Nice ontdekten zij plotseling dat de Europese Unie ook iets met defensie wil. Daarmee wilden ze niets te maken hebben. Ierland is neutraal. Het is geen lid van

de Navo. Daaraan moet niets veranderen, vonden tegenstanders van het Verdrag van Nice. Er was een extra garantie nodig dat de Ierse neutraliteit niet bedreigd werd om de Ieren bij een tweede referendum alsnog met het verdrag te laten instemmen.

Alleen in Groot-Brittannië wordt al decennia over Europa gedebatteerd, zonder dat er sprake is van een referendum. Dat is geen teken van een bijzondere democratische gezindheid van de Britten. Het heeft er alleen mee te maken dat opeenvolgende Britse regeringen grote weerstand hebben getoond tegen alles wat met Brussel te maken had. De kritiek van veel Britten tegen Europa komt niet voort uit verzet tegen Britse politieke leiders, maar is juist uit instemming met de eurosceptische opstelling van hun eigen politici.

Verkiezingen voor het Europees Parlement hebben nooit tot zulke intensieve discussies geleid als referendums. De belangstelling van de kiezers is altijd minimaal geweest. Je zou daarom kunnen veronderstellen dat het referendum het middel bij uitstek is om de Nederlandse bevolking meer bij Europa te betrekken.

Maar deze redenering klopt niet. Het referendum in 2005 was nog niet voorbij, of niemand sprak meer over Europa. Bij de laatste verkiezingscampagne konden de meeste politici over Europa zwijgen zonder dat dit tot een volksoproer leidde. Alle opwinding uit de referendumtijd was verdwenen. De Europese machine draait gewoon verder zonder dat iemand zich druk maakt. Hoe komt dat?

Sommige Nederlandse politici dachten in 2004 dat ze met een referendum een goede beurt konden maken bij de burgers die in verzet waren gekomen tegen de Haagse politiek. Het succes waarmee Pim Fortuyn tegen de traditionele politieke partijen was opgetreden, had indruk gemaakt. De meerderheid van de Tweede Kamer besloot daarom tot een referendum,

hoewel duidelijk was dat maar weinig kiezers in staat zouden zijn om de honderden pagina's verdragsteksten te doorgronden. Het debat over het referendum was vervolgens warrig. Velen realiseerden zich niet dat het grootste deel van het zogenaamde grondwettelijk verdrag bestond uit artikelen van verdragen die al lang van kracht waren en slechts op onderdelen waren aangepast. Maar dat deed er niet toe. De kiezers die eerder hadden laten weten genoeg te hebben van Haagse achterkamertjes, maakten duidelijk dat de Nederlandse politici ook in Brussel niet zomaar hun gang meer konden gaan.

Tijdens de campagne voorafgaande aan het referendum ontstond het beeld dat de Europese politiek van Nederland altijd voor de Nederlandse kiezers verborgen was gehouden. Nederland stemde in Brussel in met de komst van de euro, met liberalisering van het vervoer, met milieunormen en wat niet al, zonder dat de kiezers er een idee van konden hebben.

Maar dat beeld van geheimzinnigheid in achterkamers was onzin. Nederlandse europarlementariërs hebben jaar in jaar uit zonder veel succes aandacht voor hun werk gevraagd. Nederlandse ministers proberen na iedere Brusselse vergadering om journalisten van het belang van hun Europese rol te overtuigen. De Europese Commissie braakt een onafgebroken stroom aan communiqués uit. Geheimen hebben in Brussel geen lang leven. Maar dat alles had weinig effect. Uit lezersonderzoeken van kranten bleek dat voor Europees nieuws nauwelijks belangstelling was. Voor Europa op de televisie was ook weinig interesse.

Dat is allemaal niet verwonderlijk. In een democratie heeft een burger macht. Hij kan door het uitbrengen van zijn stem proberen ertoe bij te dragen dat het beleid de ene of de andere richting uitgaat. Hij heeft daardoor direct met de politiek te maken.

De Europese Unie is geen democratie. Het belangrijkste argument dat gehanteerd wordt om aan Europese verkiezingen mee te doen is dat Europa belangrijk is. De kiezer kan niet voor of tegen een bepaald beleid kiezen. In het Europees Parlement is geen regeringsmeerderheid en geen oppositie. Europarlementariërs zijn vertegenwoordigers van nationale politieke partijen. In het Europees Parlement hebben ze een socialistische, een christen-democratisch/conservatieve, een liberale, een groene en nog meer fracties gevormd. Maar ze bepalen niet welke kant het politiek met Europa op gaat.

Op Europees niveau bestaat er samenwerking tussen partijen uit de lidstaten die min of meer tot dezelfde familie behoren. Maar die organisaties vormen geen echte Europese politieke partijen. Ze hebben geen enkel gezicht. Hun programma's worden net zo vaag gehouden als nodig is om scheuringen te voorkomen.

De Europese Commissie neemt het initiatief voor Europese wetgeving. De Europese regeringen bepalen wat er wel of vooral wat er niet van een Europees buitenlands beleid terecht komt.

Wat moet je als kiezer? Als er Europese politieke partijen zouden zijn die elkaar bestreden, dan was er iets te kiezen. Als die partijen duidelijke politieke alternatieven presenteerden voor Europees beleid dat iedereen direct aangaat, dan ontstaat er debat. Europa moet beleid maken over zaken waarbij iedere burger zich betrokken voelt, is het wondermiddel dat veel politici al jaren presenteren om meer belangstelling voor de Europese integratie te wekken. Maar tegelijkertijd willen ze dat Europa zich niet bemoeit met de politiek die bij uitstek iedere burger interesseert, het sociale beleid. Nederlandse werknemers maken zich druk over banen die verplaatst worden naar Europese landen met minder sociale zekerheid. Ze worden niet geholpen door het plaatsen van een muur om

sociaal Nederland die het weglekken van werkgelegenheid niet voorkomt. Ze worden wel wijzer van Europese afspraken over sociale politiek.

Als de overwinning van de ene Europese politieke partij zou leiden tot een andere Europese Commissie en een andere Europese politiek dan bij een succes van de andere partij, dan was er reden om naar de stembus te gaan. Kan dat niet met al de verschillende talen en tradities in Europa? Onzin.

Een Griekse socialist hoeft helemaal geen onverstaaanbaar betoog bij een Groningse verkiezingsbijeenkomst te houden. Parlementariërs van Europese partijen kunnen in het Europees Parlement regio's vertegenwoordigen, zoals er nu europarlementariërs namens hun landen zitten. Het gaat erom dat ze namens Europese politieke partijen optreden, en niet namens nationale partijen.

Een kiezer moet iets te kiezen hebben. Wat mij betreft doet hij dat liever bij verkiezingen dan bij referendums. Maar ik ben wel zo realistisch dat ik niet denk dat er op afzienbare termijn een echte Europese democratie zal zijn.

Voorlopig is het in ieder geval niet genoeg om de kiezers alleen te vertellen dat Europese integratie belangrijk is. Politici zullen veel meer duidelijk moeten maken dat Nederland al lang deel van Europa is, dat er dikwijls helemaal geen sprake meer is van een keuze. Nederland zit zo met handen en voeten aan Europa vast, dat het bij veel terreinen kiezersbedrog is als het voorgesteld wordt alsof Den Haag en niet Brussel het beleid bepaalt.

Zwijgen over Europa, dat de afgelopen tijd kenmerkend was voor de Nederlandse politiek, is het slechtste wat gedaan kan worden. De kiezers zullen zich terecht opwinden als de regering meewerkt aan de totstandkoming van Europese verdragsartikelen, waarvan zij dachten dat ze van de baan waren. Bovendien betekent weinig binnenlandse steun een

verzwakking van de onderhandelingspositie van de Nederlandse regering tegenover andere Europese landen. Wie thuis niet sterk staat, heeft in Europa ook weinig invloed. Dat moet de regering zich realiseren, maar ook degenen die zich zorgelijk afvragen of Nederland niet in het grote Europa oplost.

Ben van der Velden